

Nr 192.

Av herr Möller m. fl., angående dels avskaffande av de militära domstolarna i fredstid, dels ock avskaffande eller omarbetning och humanisering av strafflagen för krigsmakten.

Frågan om avskaffandet av krigsdomstolarna och de militära målen handläggning vid de allmänna domstolarna är av gammalt datum. Redan år 1901 uttalade riksdagen, att möjligheterna för en sådan reform borde undersökas i samband med den omarbetning av hela krigslagstiftningen, som statsmakterna nämnda år beslöto låta verkställa. Den för ändamålet tillsatta kommittén, 1901 års krigslagstiftningskommitté, fann emellertid för sin del, att vissa praktiska och humanitära skäl talade för de särskilda krigsdomstolarnas bibehållande.

Krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid.

Då kommitténs förslag till ny krigslagstiftning sent omsider år 1914 framlades inför riksdagen, blevo de av kommittén anförda skälen för krigsdomstolarnas bibehållande ingående granskade och bemötta i en i andra kammaren väckt motion med hemställan om krigsrättsmålens överflyttande till de allmänna domstolarna. Motionen blev visserligen avstyrkt i lagutskottet och föll i riksdagen, men genom sin grundliga analysering och vederläggning av de tidigare anförda skälen för krigsdomstolarnas bibehållande hade motionärerna tvingat reformens motståndare att söka en ny försvarslinje; krigsdomstolarnas bibehållande motiverades nu med att »den nuvarande tiden icke vore lämplig att upptaga denna fråga», den ifrågasatta reformen borde »komma till stånd först i samband med den reform av vår allmänna processlagstiftning, som förestår, och de förändringar i de allmänna domstolarnas organisation, som därav måste bliva en följd».

Med denna hänvisning till den väntade framtida processreformen föll frågan även 1914. Men då som nu åstadkommo vissa, sporadiskt inträffade utslag av det militära rättegångsförfarandet — utslag, som skarpt skära sig mot det allmänna, civila rättsmedvetandet — att frågan om en reform ständigt hölls vid liv. År 1920 väcktes i bägge kamrarna på nytt motioner om krigsdomstolarnas avskaffande. Och denna gång fann såväl första lagutskottet som riksdagen frågan mogen för en reform. Ur utskottets utförliga motivering för bifall till motionen må här blott den mera principiellt betonade delen anföras. Den var av följande lydelse:

»Utskottet finner det av lagutskottet vid 1914 års senare riksdag anförda skäl för uppskov med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande ej längre äga giltighet. Det har nämligen visat sig, att reformen av vårt rättegångsväsen och därav påkallade förändringar i de allmänna domstolarnas organisation

kommer att låta längre vänta på sig än år 1914 kunde förutses. Någon anledning att i avvaktan på nämnda reforms genomförande låta behandlingen av nu ifrågavarande spörsmål anstå, synes vid sådant förhållande utskottet ej vara för handen.

Utskottet anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt utskottets uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål, och en särskild jurisdiktion för personer tillhörande krigsmakten icke kan anses av förhållandenas egen natur oundgängligen nödvändig, är det enligt utskottets mening av vikt, att Sverige, i likhet med de övriga skandinaviska länderna, skriker till avskaffande av den särskilda militära jurisdiktionen.»

Utskottets hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas, blev av riksdagen bifallen, och samma år uppdrog Kungl. Maj:t till en kommitté 1920 års krigslagstiftningskommitté att utreda ärendet och inkomma med av utredningen föranledda lagförslag.

Kommittén underkastade hela frågan en grundlig utredning och diskuterar uti sitt betänkande utförligt de skäl, som kunna anföras för eller emot krigsdomstolarnas avskaffande. Att här återge vad kommittén sålunda anför, synes oss dock onödigt, i det avseende må intresserade hänvisas till själva kommittébetänkandet. Sammanfattningsvis anger emellertid kommittén sin ståndpunkt på följande sätt:

»Vid övervägande av skälen för och emot särskilda krigsdomstolar har kommittén sålunda icke kunnat finna, att några bärande grunder av principiell natur föreligga för dessa domstolars bibehållande. Lika litet har kommittén funnit, att de lämplighetsskäl, som åberopats för krigsdomstolarnas bibehållande väga tyngre än de skäl, som tala för deras avskaffande. Icke heller torde det i praktiken möta några svårigheter av betydelse att låta de allmänna domstolarna avlösa krigsrätterna.

Givetvis tala vissa skäl för att låta nu ifrågasatta ändring anstå tillsvidare i avvaktan på vår blivande rättegångsreform. Emellertid synes denna reforms genomförande komma att dröja avsevärt längre än man från början tänkt sig. Då kommittén sökt ansluta förslaget om de militära brottmålen behandling så nära som möjligt till nu rådande förhållanden vid de allmänna domstolarna samt förslaget således icke kan anses i ringaste mån föregripa den blivande processreformen, torde denna icke böra utgöra ett verkligt hinder för att redan nu avskaffa krigsrätterna i fredstid samt överflytta de militära brottmålen till de allmänna domstolarna.»

1920 års krigslagstiftningskommitté kom alltså till det resultatet, att de militära domstolarna borde avskaffas i fredstid och de militära brottmålen hänvisas till handläggning vid allmän domstol. Till förverkligande av denna reform avlämnade även kommittén i detalj utarbetade lagförslag, i vilka, med bibehållande av principen om allmän domstol såsom laga forum, hänsyn tagits till de särskilda anspråk ifråga om åklagareväsen, utredningsförfarande, handläggning av disciplinmål, häktningsrätt m. m. som kunna vara förestavade av det militära livets och den militära tjänstens särdrag. Kommitténs förslag innebär således en fullständigt utarbetad plan till de militära domstolarnas omedelbara avskaffande.

Det kan vara av intresse att här omnämna kommitténs sammansättning. Den bestod av borgmästare Johan Bååth, dåvarande ledamoten av andra kammaren borgmästare Jakob Pettersson, ledamoten av andra kammaren J. N. Svedberg, ledamoten av första kammaren Henning Leo samt generalmajor John Nauckhoff. Med undantag av den militäre ledamoten var kommittén *enhällig* om sitt förslag.

Sedan riksdagen år 1920 uttalade sig för krigsdomstolarnas avskaffande, och sedan 1920 års krigslagstiftningskommitté avgav förslag därom år 1922, har ingenting inträffat, som försvagat kravet på genomförande av denna reform. Den allmänna opinionen är i denna fråga alltså lika stark, och gång på gång ske händelser inom det militära rättslivet, som visa, huru berättigad denna opinion är. Emot krigsdomstolarna råder en djupt rotad misstro icke minst bland dem, som ha att sända sina söner såsom värnpliktiga till de militära övningsplatserna. Men även bland yrkesmilitärerna börjar denna misstro allt mer sprida sig. Den militära yrkesgruppen i vårt land intager, så länge krigsdomstolarna bibehållas, en judiciell undantagsställning i förhållande till andra medborgare. Men denna undantagsställning kommer, väl att märka, i varje särskilt fall endast de *överordnade* till godo, eftersom krigsrätterna sammansättas så, att det antingen blir överordnade som få sitta till doms över underordnade, eller ock, i ett mål mellan över- och underordnade, kamrater till den överordnade som få döma i målet. Krigsdomstolarnas sammansättning liksom hela deras existens utgör ett stort och betänkligt avsteg från den annars i vårt land hävdade principen om allas likhet inför lagen.

Efter riksdagens år 1920 uttalade mening om lämpligheten av att avskaffa dessa specialdomstolar och efter 1920 års kommittés undersökning som visat, att det mycket väl *går* att avskaffa dem, torde det vara onödigt att ytterligare utveckla skälen för att denna reform snarast bör genomföras. Den praktiskt taget enda invändning som under senare år, då denna fråga varit på tal inom riksdagen i form av interpellationer eller på annat sätt, rests mot krigsdomstolarnas avskaffande, har varit den, att man först borde avvakta den stora, allmänna processreformen. Ovan nämnda kommittéutredning har emellertid visat, att överflyttandet av de militära brottmålen till de allmänna domsto-

larna mycket väl och med fördel låter sig göra redan inom den nuvarande processordningens ram. Under sådana förhållanden kan och får icke längre hänvisningen till den alltjämt fjärran liggande processreformen förhindra en nödig, nyttig och fullt genomförbar delreform, som riksdagen redan år 1920 bestämt uttalade sig för och som sedan länge varit genomförd i länder såsom Norge, Danmark, Tyskland och Österrike.

*Humanisering
av strafflagen
för krigs-
makten.*

Nära sammanhängande med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande står frågan om en humanisering av strafflagen för krigsmakten.

Liksom beträffande frågan om krigsdomstolarnas borttagande står även i den senare frågan år 1901 såsom ett märkesår. Då väcktes nämligen i riksdagen från en rad liberala ledamöter motioner, som avsågo mildring och humanisering av de militära straffen och straffskalorna. Riksdagen beslöt också med anledning av nämnda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det måtte tagas under omprövning »huruvida icke — med iakttagande såväl därav, att ifrågavarande lagstiftning, såsom utgörande en undantagslagstiftning, icke borde undantränga eller avvika från den allmänna lagstiftningen i andra fall än detta med nödvändighet av krigsmaktens ändamål påkallades, vare sig ifråga om de personer, som ställdes under krigslag, eller ifråga om brott och straff, och att hithörande bestämmelser erhöles nödig tydlighet och bestämdhet, som ock därav, att de stadganden, som kunde finnas erforderliga i krigstid, icke i större utsträckning än förhållandena påfordrade erhöles tillämpning jämväl i fredstid — de i den särskilda strafflagstiftningen för krigsmakten förekommande avvikelser från den allmänna strafflagen måtte i vissa hänseenden kunna bortfalla eller i större mån, än det för närvarande vore fallet begränsas.» Man kan icke misstaga sig på, att i detta riksdagens uttalande ligger en stark önskan att icke bara humanisera den militära strafflagen utan även att helt avskaffa den såsom undantagslagstiftning genom att låta den sammanmälta med den allmänna strafflagen.

I det förslag till ny strafflag för krigsmakten, som i anledning av den år 1901 beslutade utredningen framlades och antogs vid 1914 års riksdag, hade emellertid inga genomgripande förändringar skett. Man nöjde sig med att fila och putsa litet på ytan, men den begärda och verkliga reformen uteblev.

I anledning av en i andra kammaren väckt motion togs frågan på nytt upp år 1920. Första kammaren biföll därvid utskottets förslag, som gick ut på en utredning »huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten kan vidtagas», medan andra kammaren biföll en längre gående, vid utskottets utlåtande fogad reservation, vari begärdes utredning »huruvida och i vad mån den för krigsmakten gällande strafflagen må kunna upphöra att gälla». Enär det ansågs, att kamrarnas skiljaktiga beslut ej kunde sammanjämkas, förföll frågan, ehuru bägge kamrarna uttalat sig för åtgärder i positiv riktning.

Frågan förekom ånyo vid 1922 års riksdag, som denna gång i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en »fullständig omarbetning av nu gällande strafflag för krigsmakten», därvid särskilt borde tagas under övervägande en humanisering av bestämmelserna i lagen.

I anledning av denna skrivelse tillsatte regeringen samma år en kommitté, 1922 års krigslagstiftningssakkunniga, för verkställande av den av riksdagen begärda utredningen. Ehuru kommittén drabbades av den i slutet av år 1922 allmänt genomförda tidsbegränsningen för de då sittande kommittéerna, hann den dock år 1923 avlämna ett om än ofullständigt förslag, vilket helt gick i den riktning, riksdagen begärt. Sedermera har kommitténs förslag under åren 1925 och 1926 varit föremål för vidare bearbetning inom justitiedepartementet.

Även om således kommittén icke fick möjlighet att fullfölja och slutföra sitt uppdrag, framgår dock av såväl själva utredningen som av kommitténs egna uttalanden, att det föreligger ett verkligt behov av en omarbetning av den militära strafflagen. Efter att hava diskuterat möjligheten och lämpligheten av att avskaffa strafflagen för krigsmakten såsom en formellt självständig lag genom att inarbeta den i allmänna strafflagen, sammanfattar kommittén sin uppfattning sålunda:

»Om det sålunda får anses utrett, att de straffbestämmelser, som påkallas av den militära tjänstgöringens säregna natur, icke lämpligen kunna i större utsträckning ersättas av eller inarbetas i den allmänna strafflagen, är därmed icke sagt, att ej vår militära strafflag kan och bör bringas i närmare överensstämmelse med den allmänna strafflagen. En närmare granskning av S. L. K. ger nämligen enligt vårt förmenande vid handen, ej blott att ifrågavarande undantagslagstiftning fått ett tillämplighetsområde, som är större än vad sakens natur ovillkorligen påkallar, utan även att dess avvikelser från den allmänna strafflagstiftningen ifråga om straffarter och straffmåt i vissa fall kunna, utan att skada de militära intressena, modifieras för vinnande av större medborgerlig jämlikhet och större humanitet vid brottens bestraffande. En sådan granskning bekräftar även riktigheten av den redan vid S. L. K:s antagande framställda anmärkningen, att denna lag i stora delar saknar överskådlighet samt även i övrigt är behäftad med tekniska brister.»

Beträffande de viktigare detaljerna i kommitténs förslag må nämnas, att kommittén föreslår slopande av straffformen sträng (mörk) arrest, vidgande av den villkorliga domens tillämpningsområde samt strafflindringar för rymning, brott mot krigslydnad, förolämpning mot överordnad, obefogad klagan mot förman med flera brott.

Av det anförda framgår, att liksom riksdagen redan för över tio år sedan uttalat sig för de särskilda krigsdomstolarnas slopande, och en företagen utredning visat, att det är möjligt och lämpligt att genomföra en dylik reform, så har riksdagen för ungefär lika lång tid tillbaka även uttalat sig för en omarbetning av den militära strafflagen, och även här har en företagen utredning visat be-

hovet och möjligheten av en reform. Det är under sådana förhållanden svårt att förstå, varför regeringen dröjer med att framlägga förslag till reformer. Bägge frågorna äro ju grundligt utredda och i bägge fallen föreligga i detalj utarbetade kommittéförslag. Majoriteten i riksdagens bägge kamrar är densamma nu som åren 1920 och 1922, då riksdagen uttalade sig för reformernas genomförande.

Vad särskilt beträffar strafflagen för krigsmakten, så utgör den i sitt nuvarande skick allttjämt en kvarleva från den tid, då kriget var ett yrke och krigsmännen, åtminstone de av officers grad, utgjorde en privilegierad kast i samhället. Straffmåttan äro oskäligt hårda, och hela den militära strafflagen är till sitt väsen liksom kluven i två delar; den vänder ett blitt anlete mot felande överordnade men faller med hela sin stränghet över den underordnade, som begått en förseelse. Strafflagen bildar kring hela militärtjänsten ett taggträdsstängsel, från vilket endast tur och välvilja kan rädda en underordnad att bli hängande på. Särskilt farligt och förkastligt är ett sådant straffsystem i ett land, där man i likhet med vårt övergått från värvad armé till värnpliktsarmé, och där således tusentals av landets unga män i ständigt nya årgångar för några månader ställas inför en mängd av med hårda straffpåföljder utrustade förbud och påbud, som äro dem helt obekanta från det civila livet. Följden blir också, att det gång efter annan avkunnas krigsrättsdomar, som för det allmänna rättsmedvetandet te sig ytterst upprörande och meningslösa.

Det finnes ingen som helst anledning att längre låta detta tillstånd bestå. Riksdagens för länge sedan uttalade önskan bör även vad det gäller strafflagen för krigsmakten snarast effektueras. Det i ärendet föreliggande kommittébetänkandet bör kunna utgöra en god utgångspunkt för reformen. Dock anse vi, att de av riksdagen uttalade önskemålen bäst och riktigast tillgodoses genom ett slopande av den särskilda militära strafflagen och de nödvändiga bestämmelsernas inarbetande i den allmänna strafflagen på sätt som angivits i en till kommittébetänkandet fogad, av herr Henning Leo avgiven reservation.

På grund av vad vi ovan anfört hemställa vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla:

1. att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag om avskaffande av de militära domstolarna i fredstid;

2. att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag antingen om avskaffande av strafflagen för krigsmakten och dess ersättande med lämpliga bestämmelser i allmänna strafflagen eller ock om en fullständig omarbetning och kraftig humanisering av förstnämnda lag.

Stockholm den 21 januari 1932.

Gustav Möller.

Olof Olsson.

A. J. Bårg.

C. E. Svensson.

Edv. Björnsson.